tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 11 1 2012

Hans van der Goes & Paul Slingerland

Tuinwallen

Veranderingen tussen 1985 en 2008

Tuinwal begroeid met biggenkruid. Foto: Rutger Zeijpveld.

Sinds 1979 worden in het kader van de Provinciale Natuur Informatie jaarlijks delen van de provincie Noord-Holland op het voorkomen van bijzondere plantensoorten onderzocht. In 2008 gebeurde dat op het oude land van Texel voor de derde maal. Speciale aandacht is er voor de tuinwallen.

Historie

Op het oude land van Texel vinden we tuinwallen. Dit zijn perceelsafscheidingen die gemaakt zijn van op elkaar gestapelde plaggen met daartussen een opvulling met zand. Ze zijn ongeveer een meter hoog en aan de basis ook een meter breed. De kruin is een halve meter breed. Deze wijze van afgrenzen van percelen werd toegepast in gebieden die door hun hogere ligging niet geschikt waren om sloten te graven en waar ook hout voor het maken van afscheidingen niet voldoende aanwezig was. In hun verspreiding zijn deze landschapselementen beperkt tot een aantal gebieden in Nederland. In andere landen bestaan wel gelijksoortige perceelscheidingen van gestapelde stenen. In ons land komen ze hoofdzakelijk voor op Texel. Op Wieringen en het Land van Vollenhove zijn ze verdwenen, maar op Wieringen zijn recent weer nieuwe aangelegd. De tuinwallen op Texel hebben een concentratie bij de Hoge Berg. Daarnaast liggen nog tuinwallen tussen Den Hoorn en Oost en verspreid rond De Koog.

Betekenis voor de natuur

Tuinwallen hebben een hoge natuurwaarde door een eigen karakteristieke plantengroei en waterhuishouding. De tuinwallen worden overwegend niet specifiek beheerd, maar onder invloed van begrazing door het vee op de aangrenzende percelen kan zich een kruidenvegetatie met daarin diverse kenmerkende soorten ontwikkelen. Deze vegetatie komt het meest overeen met die van droog grasland, waarin onder gunstige omstandigheden ook soorten van schrale groeiplaatsen zich kunnen vestigen. Voor de fauna is van betekenis dat op de tuinwallen vaak muizenoortje en klein streepzaad voorkomen, die dienen als voedselplant voor de zeldzame Texelse zandbij (*Andrena fulvago*). Een andere belangrijke soort is grasklokje, de voedselplant voor een andere graafbij, de klokjesdikpootbij (*Melitta haemorrhoidalis*) (Van der Spek & Brugge, 2007). Verder komen in de tuinwallen noordse woelmuizen (*Microtus oeconomus*) voor, vooral als de tuinwal langs een greppel gelegen is.

De vegetatie hangt af van ouderdom, herkomst van de zode en wijze van onderhoud. Schrale omstandigheden met karakteristieke soorten als grasklokje, muizenoor, zandblauwtje en geel walstro zijn vooral rond de Hoge Berg te vinden. Engels gras, kenmerkend voor zilte omstandigheden, is aangetroffen bij de Hoge Berg en De Waal. De schaduwminnende eikvaren komt voor op de Hoge Berg en verspreid op een aantal andere plaatsen. Vroege haver is de meest algemene soort op tuinwallen. Langs wegbermen gelegen tuinwallen zijn vaak begrensd door een greppel waarin dikwijls soortenrijke, vochtminnende vegetaties met soorten als moerasrolklaver, biezenknoppen en pitrus aanwezig zijn.

Veranderingen

Vergelijking van het aantal vondsten van kenmerkende soorten op de tuinwallen op basis van gegevens van het provinciaal onderzoek in 1985, 1995 en 2008 laat zien dat voor een aantal soorten sprake is

op Texel

● *Aantal waarnemingen van kenmerkende soorten op tuinwallen.*

		2008	1995	1985
Vroege haver	*Aira praecox*	175	193	76
Muizenoor	*Hieracium pilosella*	165	94	74
Schapengras	*Festuca filiformis*	88	87	69
Kruipganzerik	*Potentilla anglica*	92	84	60
Grasmuur	*Stellaria graminea*	74	77	80
Grasklokje	*Campanula rotundifolia*	56	58	69
Akkerhoornbloem	*Cerastium arvense*	37	24	21
Rode schijnspurrie	*Spergularia rubra*	36	39	38
Echt walstro	*Galium verum*	31	30	32
Zandblauwtje	*Jasione montana*	19	17	20
Eikvaren	*Polypodium vulgare*	19	17	7
Zandhoornbloem	*Cerastium semidecandrum*	15	38	35
Engels gras	*Armeria maritima*	11	13	11
Jakobskruiskruid	*Jacobaea vulgaris*	9	11	14
Brede stekelvaren	*Dryopteris dilatata*	6	22	10
Schermhavikskruid	*Hieracium umbellatum*	2	7	10
Vogelpootje	*Ornithopus perpusillus*	2	5	8
Tormentil	*Potentilla erecta*	0	5	3
Hondsviooltje	*Viola canina*	0	2	5
Kleine leeuwentand	*Leontodon saxatilis*	0	1	5

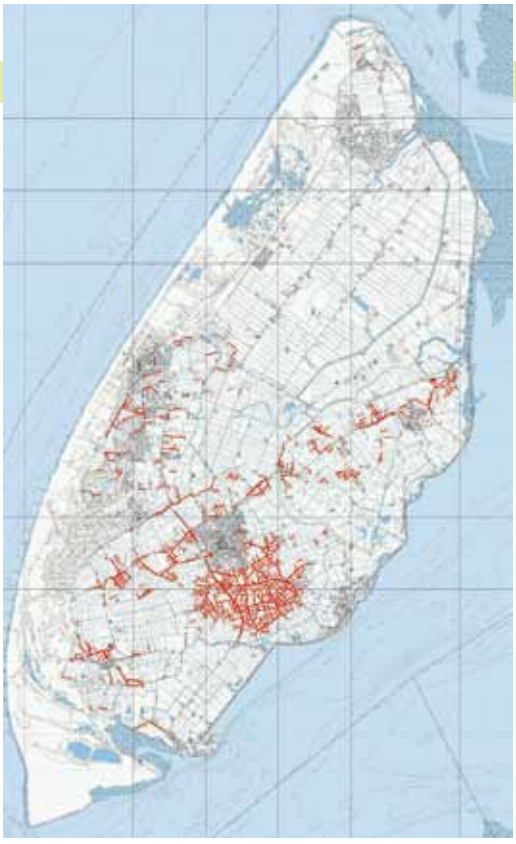

● *Verspreiding van tuinwallen op Texel.*

van een toename. Het betref muizenoor, akkerhoornbloem, vroege haver en ook eikvaren. Deze toename beperkt zich vrijwel uitsluitend tot het gebied van de Hoge Berg. Grasklokje neemt tussen 1985 en 1995 af, maar daarna bleef het aantal vondsten gelijk. Enkele toch al weinig voorkomende soorten van droge, voedselarme omstandigheden, zoals tormentil, hondsviooltje en vogelpootje, nemen over het hele gebied af. Buiten het gebied van de Hoge Berg komen deze soorten vrijwel niet meer voor.

Behoud en herstel van tuinwallen

Van de oorspronkelijke aanwezige circa 400 kilometer tuinwallen is een groot gedeelte mede door ruilverkavelingen verdwenen. In 2002 is vastgesteld dat nog 167 kilometer tuinwal over was. Ruim de helft van de resterende tuinwallen bevindt zich in het gebied op en rondom de Hoge Berg. Verder zijn tuinwallen in verval geraakt door verandering van het grondgebruik. Als aangrenzende percelen als akker worden gebruikt in plaats van grasland, worden de tuinwallen niet meer begraasd en treedt verruiging op. Door ploegen kan schade aan de tuinwal zelf optreden. Recent zijn over een lengte van enkele kilometers herstelwerkzaamheden en achterstallig onderhoud uitgevoerd.

Toekomst

In 2004 is een evaluatie uitgevoerd over behoud en beheer van drinkputten en tuinwallen op Texel (Ten Haaf & Kat, 2004). Hierin werd vermeld dat zonder speciale subsidieregeling deze landschapselementen al verdwenen zouden zijn, en ook dat de kans op verdere achteruitgang nog steeds aanwezig is. Op basis van het Provinciale Natuurinventarisatie (PNI)-onderzoek uit 2008 kunnen we nu stellen dat ten minste in het gebied van de Hoge Berg het areaal aan tuinwallen waarop kenmerkende soorten voorkomen niet afneemt. Toekomstig onderzoek in het kader van de PNI zal uitwijzen of de inspanning voor het behoud van karakteristieke landschapselementen succesvol is en of de kwaliteit van de vegetaties van de tuinwallen toeneemt.

Hans van der Goes
Bovendijk 35-G
2295 RV Kwintsheul
hans@vandergoesengroot.nl
06-26 17 45 07

Paul Slingerland
paul@vandergoesengroot.nl
06-44 89 03 88

Literatuur

● BEUSEKOM, R. VAN & H. VAN DER GOES, 1996. Flora en fauna van Texel. Dienst Ruimte en Groen, Provincie Noord-Holland, Haarlem.
● PROVINCIE NOORD-HOLLAND, diverse jaren. Gegevens PNI-Flora 1985, 1995 en 2008. Provincie Noord-Holland. Haarlem.
● HAAF, C. TEN & E. KAT, 2004. Tuinwallen en kolken op Texel. Landschap Noord-Holland (september), pp. 24-27.
● SPEK, E. VAN DER & B. BRUGGE, 2007. Klokjesdikpootbijen en grasklokjes op Texel. Tussen Duin en Dijk 6/2: 16-19.